

در ضمن همکاران می‌توانند دانش‌آموزان را برای اطلاع بیشتر تر از کارآفرینی، به فصل چهارم کتاب زیر ارجاع دهند.

کار آفرینی (شاخه‌ی کار دانش / کلیه‌ی رشته‌ها)، نظام جدید آموزش متوسطه، دفتر برنامه‌ریزی و تألیف آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

۵- فعالیت پایانی (مطالعه، تحقیق و ارزیابی کنید) / روش: بحث گروهی

فعالیت شامل سه قسمت است. قسمت اول، بررسی داستان‌های کتاب فارسی دوره‌ی ابتدایی است که ضمن آن باید ویژگی‌های قهرمانان داستان مشخص شود؛ قسمت دوم، تفکیک ویژگی‌های اکتسابی و انتسابی در هر داستان است و قسمت سوم، تعیین ویژگی‌هایی است که موجب پیشرفت جامعه می‌شود.

برای انجام دادن این فعالیت، باید دانش‌آموزان در چند گروه، متن کتب فارسی را مرور کنند.

در جدول زیر، فهرستی از داستان‌های کتب فارسی دوره‌ی ابتدایی چاپ ۱۳۸۴ آمده است.

سال	درس	نام درس
سوم دبستان - بخوانیم	هشتم	فداکاران
	نهم	فکر روشن
	چهاردهم	امام و پروانه‌ها
	روان خوانی فصل ششم	معلم فلسطینی
	بیستم	خارکن و حاتم طایی
چهارم دبستان - بخوانیم	دوم	دوست بزرگ بچه‌ها
	پنجم	جهان پهلوان
	روان خوانی	کار نیکو کردن از پرکردن است
	یازدهم	ابوعلی سینا (برای مطالعه)
	دوازدهم	بر بال خیال
	چهاردهم	آخرین یاور امام
	روان خوانی	عبدالله بری و عبدالله بحری
	شانزدهم	آرش کمانگیر

شاهزاده‌ی خوش‌بخت	روان خوانی	پنجم دبستان – بخوانیم
قصه‌ی بخت	روان خوانی	
ناشنوا و بیمار	بیست و یکم	
مثل‌ها	بیست و دوم	
کودک باهوش	روان خوانی	
عاشق کتاب	روان خوانی	
زمینی به اندازه‌ی پوست یک گاو	روان خوانی	
این‌گونه باشیم	هفتم	
تو نیکی می‌کن و در دجله انداز	نهم	
دخترک کبریت‌فروش	روان خوانی	
داستان یک بیمارستان	دهم	
دو ستاره‌ی درخشان	دوازدهم	
درخت دانش	روان خوانی	
طوفان نوح	چهاردهم	
آریو برزن	شانزدهم	
سیمرغ	روان خوانی	
گنج	روان خوانی	
حافظ	نوزدهم	
نگارگر	بیستم	
مرغ آتش‌خوار	روان خوانی	

نمونه‌ای از فعالیت انجام شده

نمونه‌ی ۱: انجام فعالیت کتاب فارسی سوم دبستان – بخوانیم (۱۳۸۴: ۴۸)،
داستان «فداکاران»:

اصل داستان

شهید محمدحسین فهمیده، نوجوان فداکاری بود که نارنجک به کمر بست و در زیر زنجیرهای تانک دشمن جان خود را فدا کرد تا از پیشروی آنان به سوی خاک ایران جلوگیری کند.

ریزعلی خواجوی، دهقان فداکار آذربایجانی ... پیراهنش را به چوب دستی

خود آویخت ... آن را آتش زد، راننده‌ی قطار با دیدن آتش ایستاد و جان مسافران را از مرگ حتمی نجات داد.

حسن امیدزاده، معلم فداکاری است که در یک واقعه‌ی آتش‌سوزی، جان دانش‌آموزان را نجات داد. ... این معلم شجاع و فداکار گیلانی خود را به خطر انداخت، ...

پاسخ قسمت اول

شهید فهمیده: نوجوان، فداکار، فداکننده‌ی جان خود، مانع پیشروی دشمن
ریزعلی خواجوی: دهقان، فداکار، آذربایجانی، نجات‌دهنده‌ی جان مسافران
حسن امیدزاده: معلم، فداکار، نجات‌دهنده‌ی جان دانش‌آموزان، گیلانی، شجاع

پاسخ قسمت دوم

ویژگی‌های انتسابی: نوجوان، آذربایجانی، گیلانی
ویژگی‌های اکتسابی: فداکار، فداکننده‌ی جان خود، مانع پیشروی دشمن،
دهقان، نجات‌دهنده‌ی جان مسافران، معلم، نجات‌دهنده‌ی جان دانش‌آموزان، شجاع

پاسخ قسمت سوم

در این داستان‌ها، عمدتاً بر ویژگی‌های اخلاقی قهرمان‌ها تأکید شده است.

نمونه‌ی ۲: کتاب فارسی چهارم دبستان - بخوانیم (۱۳۸۴: ۷)، داستان «دوست بزرگ بچه‌ها»:

من کودکی کنجکاو و فعال بودم. کتاب می‌خواندم. شعرهای کودکانه می‌سرودم و به نقاشی عشق می‌ورزیدم. ... پس از آن که دوره‌ی مکتب را به پایان رساندم، نزد پدرم شاگردی کردم. ... و بنایی و قنادی یاد گرفتم. ... به قفقاز رفتم و در یکی از مدرسه‌هایی که به روش جدید اداره می‌شد، پذیرفته شدم. به این کار دل بستم و در آن، شوق فراوان از خود نشان دادم؛ زیرا دریافته بودم که آموزگاری شغلی است که با آن بهتر می‌توان به جامعه و مردم خدمت کرد.

پس از مدتی به ایران آمدم ... به فکر افتادم در تبریز کودکانی دایر کنم. این نخستین کودکانی بود که در ایران دایر شد. ... از آن پس، روزها و شب‌های

بسیاری را در کار ابداع الفبای کر و لال‌ها گذراندم تا به مقصود رسیدم. ...
... جبار باغچه‌بان مرد بزرگی بود که با قلب روشن و اندیشه‌ی توانای خود،
دریچه‌ای از امید و آرزو به دنیای تیره و خاموش بسیاری از کودکان کشور ما باز کرد. ...
با قوه‌ی ابتکاری که داشت، راهی یافت تا به آنان خواندن، نوشتن و حرف زدن بیاموزد.
... سرگذشت این انسان بزرگ و این دوست بزرگ بچه‌ها پیوسته سرمشق
کسانی است که با دست خالی و با اعتماد به خود، ... می‌خواهند کارهای بزرگی انجام
دهند. ...

پاسخ قسمت اول

باغچه‌بان: دوست بزرگ بچه‌ها، کنجکاو، فعال، کتاب‌خوان، اهل سرودن
شعر، عاشق نقاشی، خدمتگزار مردم و جامعه، دایرکننده‌ی نخستین کودکان در
ایران، مرد بزرگ، دارای قلب روشن، دارای اندیشه‌ی توانا، دارای قوه‌ی ابتکار،
ابداع‌کننده‌ی الفبای کر و لال‌ها در ایران، انسان بزرگ.

پاسخ قسمت دوم

ویژگی‌های انتسابی: دوست بزرگ بچه‌ها، کنجکاو، فعال، عاشق نقاشی، مرد
بزرگ، دارای قلب روشن، دارای اندیشه‌ی توانا، دارای قوه‌ی ابتکار.
ویژگی‌های اکتسابی: کتاب‌خوان، اهل سرودن شعر، خدمتگزار مردم و جامعه،
مرد بزرگ، دایرکننده‌ی نخستین کودکان در ایران، ابداع‌کننده‌ی الفبای کر و لال‌ها.
دقت داشته باشید که ویژگی‌ها بر مبنای بیش‌تر انتسابی – بیش‌تر اکتسابی طبقه‌بندی
شده‌اند.

پاسخ قسمت سوم

ابداع‌کننده‌ی الفبای کر و لال

نمونه‌ی ۳: کتاب فارسی چهارم دبستان – بخوانیم (۱۳۸۴: ۲۷)، داستان «جهان
پهلوان»:

... آن سال کشتی گیر جوانی از ایران، در مسابقه‌ی بازی‌های المپیک شرکت کرده بود. ... پهلوان بزرگ ایرانی با قدرت، شجاعت و جوان‌مردی حریف خود را ضربه‌فنی کرد. ... داور دست پهلوان ایرانی را بلند کرد. ... و او مدال طلا گرفت. ... غلامرضا تختی، مظهر مهربانی و آزادگی و یکی از بزرگ‌ترین پهلوانان و ورزشکاران ایرانی است. ...

پاسخ قسمت اول

تختی: جهان پهلوان، پهلوان بزرگ، دارای قدرت، شجاع، جوانمرد، کسب‌کننده‌ی مدال طلا، مهربان، آزاده، بزرگ‌ترین پهلوان ایران، بزرگ‌ترین ورزشکار ایران.

پاسخ قسمت دوم

ویژگی‌های انتسابی: دارای قدرت، مهربان.
ویژگی‌های اکتسابی: جهان پهلوان، پهلوان بزرگ، جوانمرد، کسب‌کننده‌ی مدال طلا، آزاده، بزرگ‌ترین پهلوان ایران، بزرگ‌ترین ورزشکار ایران

پاسخ قسمت سوم

قهرمان بیش‌تر با ویژگی‌های اخلاقی معرفی شده است.

نمونه‌ی ۴: کتاب فارسی پنجم دبستان – بخوانیم (۱۳۸۴: ۴۲)، «این‌گونه باشیم»:

... افلاطون، دانشمند بزرگ یونان قدیم، وقتی در مصر به مطالعه مشغول بود، خرج خود را از راه روغن فروشی به‌دست می‌آورد.
ابونصر فارابی یکی از دانشمندان بزرگ ایرانی، هنگام تحصیل چنان تنگ‌دست و بی‌چیز بود که توانایی نداشت شمع یا چراغی فراهم آورد و شب‌ها در روشنایی درس بخواند. ...

حسین بهزاد، نقاش و مینیاتورساز ایرانی از هشت‌سالگی مجبور به کار در یک کارگاه شد. ... و همین که فرصتی پیدا می‌کرد به مطالعه و نقاشی می‌پرداخت.

آیت‌الله مرعشی با تحمل گرسنگی و گذشتن از هر آنچه داشت، هزاران نسخه کتاب خطی ارزشمند را خرید تا بیگانگان آن‌ها را به غارت نبرند.
دکتر حسابی با شکیبایی در مشکلات، مطالعه‌ی فراوان و کوشش خستگی‌ناپذیر به شخصیتی جهانی تبدیل شد.

پاسخ قسمت اول

افلاطون: دانشمند بزرگ، یونانی
ابونصر فارابی: دانشمند، بزرگ، ایرانی
حسین بهزاد: نقاش، مینیاتورساز، ایرانی
آیت‌الله مرعشی: ایشارگر
دکتر حسابی: شخصیتی جهانی، شکیبیا، خستگی‌ناپذیر

پاسخ قسمت دوم

ویژگی‌های انتسابی: بزرگ، یونانی، ایرانی، شخصیتی جهانی
ویژگی‌های اکتسابی: دانشمند، نقاش، مینیاتورساز، ایشارگر، شکیبیا، خستگی‌ناپذیر

پاسخ قسمت سوم

دانشمندی و ایجاد سبک در نقاشی را می‌توان از ویژگی‌های خلاق دانست که موجب پیشرفت در جامعه می‌شود.

۶- مفاهیم کلیدی

ویژگی، ویژگی‌های اکتسابی، ویژگی‌های انتسابی، کارآفرینی، خلاقیت و تولیدگری، نوع مصرف، ویژگی‌های جسمانی، نسب و نسبت، ویژگی‌های اخلاقی، ویژگی‌های روانی و ذهنی.

مفهوم محوری این درس «ویژگی» و طبقه‌بندی آن است که در حاشیه‌ی آن، آثار و نتایج هر نوع از ویژگی‌ها برای فرد و جامعه بیان شده است.

۷- خلاصه‌ی درس

افراد برای تعریف خود و دیگران از ویژگی‌های مختلف استفاده می‌کنند. این ویژگی‌ها را می‌توان در طول طیفی از انتسابی تا اکتسابی قرار داد و طبقه‌بندی کرد. ویژگی‌های اکتسابی آن‌هایی‌اند که سهم خلاق خود در آن‌ها بیش از ویژگی‌های انتسابی است. افرادی که خود را با ویژگی‌هایی که سهم خلاق «خود» در آن‌ها بالاست معرفی می‌کنند، از «فردیت» و استقلال بیش‌تری برخوردارند و در تغییر زندگی اجتماعی سهمی بیش‌تر از دیگران دارند.

۸- پیشنهاد عناوین دیگر برای درس

نمونه‌ی پاسخ دانش‌آموزان

- ۱- ویژگی‌های انتسابی و اکتسابی
 - ۲- کاش یک هنرمند بودم
 - ۳- من می‌خواهم یک دانشمند باشم
 - ۴- از مد پیروی می‌کنم، پس هستم
 - ۵- جامعه آن‌هایی را تشویق می‌کند که خوب می‌اندیشند
 - ۶- گوهر خود را مزین بر سنگ هر ناقابلی / صبر کن پیدا شود گوهرشناس قابلی
 - ۷- اِن اکر مکم عندالله اتقیکم
 - ۸- آخر تو فسانه شوی ای بخرد / افسانه‌ی نکو شو نه افسانه‌ی بد
 - ۹- جوهرنمای جوهر ذاتی خویش باش / خاکش به سر که زنده به نام پدر بود
 - ۱۰- گرد نام پدر چه می‌گردد / پدر خویش باش اگر مردی
 - ۱۱- فرزند خصال خویشتن باش / چون شیر به خود سپه شکن باش
- عنوان ۶ اشتباه تلقی می‌شود و عنوان ۱ در اولویت آخر قرار می‌گیرد.

نمونه‌ی پرسش‌های درس

پرسش: تفاوت ویژگی‌های اکتسابی و انتسابی در چیست؟
پرسش: تأکید جامعه بر صفات انتسابی، چه پیامدهایی می‌تواند به دنبال داشته باشد؟

پرسش: در مصادیق زیر، افراد براساس کدام ویژگی‌ها تعریف شده‌اند؟

مصادیق	پاسخ	مصادیق	پاسخ
۱- علی بن موسی الرضا(ع)		۴- محمد امین (ص)	
۲- سهام‌دار شرکت ایران خودرو		۵- جهان پهلوان تختی	
۳- دکتر حسابی فیزیکدان ایرانی		۶- عضو انجمن جامعه‌شناسی ایران	

پرسش: افرادی که قادر به ایجاد تغییر و دگرگونی در سطح جامعه‌اند، چه ویژگی‌هایی دارند و در شناساندن خود به چه ویژگی‌هایی اشاره می‌کنند؟

پرسش: به نظر شما معرفی کردن خود براساس مصرف بهتر است یا بر مبنای خلاقیت؟ چرا؟

پرسش: جوامع توسعه یافته و در حال توسعه را براساس معیارهای تعریف «خود» مقایسه و ارزیابی کنید.

پرسش: پنج ویژگی از ویژگی‌های خود را فهرست کنید. الف) آن‌ها را اولویت‌بندی کنید. ب) دلایل ترجیح ویژگی‌های مهم را بیان کنید. پ) ویژگی‌های اکتسابی را از میان ویژگی‌های فوق تفکیک کرده، سپس آن‌ها را براساس میزان فعالیت خودتان در کسب آن‌ها رتبه‌بندی کنید. ت) چگونه می‌توانید ویژگی‌های مطلوبتان را به رتبه‌های بالاتر ارتقا دهید؟

«ایرانی» را با چه ویژگی‌هایی می‌شناسیم؟

اهداف درس

در پایان درس، انتظار می‌رود دانش‌آموز:

- ویژگی‌هایی را که باعث تمایز هویت‌های جمعی و ملی از یک‌دیگر می‌شوند، درک کند.
- نقش باورها، ارزش‌ها و هنجارهای مشترک را در تمایز بین گروه‌ها و جوامع درک کند.
- با اهمیت «مکان» و ارزش آن به عنوان عاملی برای ادامه‌ی حیات گروه و شکل‌دهنده‌ی هویت جمعی آشنا شود.
- تأثیر «زبان» را در تعامل پایدار اعضای گروه و تمایز بخشی گروه‌های سرزمینی درک کند.
- «ادبیات» را به عنوان معرف هویت جمعی بشناسد و برای آن مثال بزند.
- جایگاه «آثار هنری» را در شکل دادن به هویت جمعی بشناسد.
- نقش «تاریخ» را در تمایز بخشی گروه‌ها از هم بشناسد.
- به تأثیر «مفاخر و قهرمانان» در سرنوشت جامعه پی‌ببرد.
- نقش «میراث فرهنگی» را در حفظ و تداوم هویت جمعی درک کند.
- در جهت حفظ مؤلفه‌های هویت ملی (باورها، ارزش‌ها، میراث فرهنگی و ...) تلاش کند.
- در جهت انسجام ملی و مقابله با امور تفرقه‌انگیز تلاش کند.
- نسبت به هویت ملی خود و مؤلفه‌های آن احساس افتخار کند.
- به عناصر هویت ملی خود تعلق بیش‌تری پیدا کند.
- روحیه‌ی پاسداشت انقلاب اسلامی، دستاوردها و میراث فرهنگی، تاریخی، علمی، گذشته و حال در او تقویت شود.
- حس همبستگی ملی در عین توجه به تنوعات فرهنگی در او تقویت شود.
- روحیه‌ی شناخت و درک بیش‌تر عناصر هویت ملی در او تقویت شود.
- افتخار به باورهای دینی و مذهبی در او تقویت شود.

اجزاء درس

- ۱- عنوان پرسشی درس، ۲- فعالیت ورودی و متن درس، ۳- شعر «دماوند»، ۴- انتخاب عنوان فرعی، ۵- برای مطالعه‌ی بیشتر، ۶- فعالیت پایانی، ۷- مفاهیم کلیدی، ۸- خلاصه‌ی درس، ۹- پیشنهاد عناوین دیگر برای درس.

نمونه‌ی تدریس

در تدریس این درس (تا فعالیت پایانی)، دو نمونه‌ی تدریس، ارائه می‌شود: روش تدریس «اعضای تیم» و روش «بحث گروهی».

نمونه‌ی اول: تدریس با روش «طرح تدریس اعضای تیم»

روش طرح تدریس اعضای تیم

روش همیاری: یکی از روش‌های فعال تدریس یادگیری از طریق همیاری است که در شروع قرن بیستم از طرف جان دیویی مطرح شد و در سال‌های اخیر از بحث‌های دائمی آموزش شده است. یادگیری از طریق همیاری، مجموعه‌ای از روش‌های تدریس است که در آن، دانش‌آموزان در گروه‌های کوچک به بحث و گفت‌وگو و حل مسائل درسی مشغول می‌شوند و با همکاری یک‌دیگر به فراگیری مطالب درسی می‌پردازند. در این روش، کلیه‌ی دانش‌آموزان به جای معلم در تدریس شرکت دارند، ویژگی اصلی این روش، مشارکت فعال دانش‌آموزان در انتقال مفاهیم و مطالب درسی به سایر دانش‌آموزان است. علاوه بر این، داشتن هدف گروهی، احساس مسئولیت شخصی، ایجاد فرصت مساوی برای موفقیت افراد گروه و ایجاد ارتباط مثبت بین دانش‌آموزان از دیگر ویژگی‌های یادگیری از راه همیاری است.

یادگیری از راه همیاری جهت آموزش دروس مختلف و موقعیت‌های متفاوت، به چهار شکل انجام می‌شود. این روش‌ها عبارت‌اند از: ۱- طرح کارایی تیم، ۲- طرح تدریس اعضای تیم، ۳- طرح قضاوت عملکرد و ۴- طرح روشن‌سازی طرز برخورد (تلقی).

در ادامه، درباره‌ی «طرح تدریس اعضای تیم» که در تدریس این درس از آن استفاده شده است مطالب مبسوط‌تری ارائه می‌شود.

طرح تدریس اعضای تیم: طرح تدریس اعضای تیم مبتنی بر دو اصل است. اول آن که هر یک از شرکت کنندگان قسمت متفاوتی از موضوع درسی را که قرار است همه یاد بگیرند می خوانند و دوم این که هر فراگیرنده می تواند به اعضای تیمش درس بدهد؛ بنابراین، هر عضو، هم به عنوان معلم و هم به عنوان شاگرد، عمل می کند.

مراحل اجرای طرح تدریس اعضای تیم^۱

آمادگی فراگیرندگان: یک بخش از موضوع جهت آمادگی برای هر فراگیرنده تعیین می شود. در این مرحله، هر فراگیرنده فقط بخش تعیین شده ی خویش را دریافت می کند. باید اطمینان یافت که فراگیرندگان، به حقیقت، مطلب را از یک دیگر یاد بگیرند نه از مطالعه ی تمام بخش ها (میزان یادگیری دانش آموزان توسط آزمونی که تمام بخش ها را دربر می گیرد، سنجیده می شود).^۲

کار تیمی، تدریس عضو تیم: وقتی تیم گرد هم می آید، فراگیرنده کار را با تدریس بخش مربوط به خود شروع می کند. این عضو تیم مجاز است که از هر نوع یادداشت یا کمکی که مجاز شناخته شده است، استفاده کند ولی مستقیماً به متن اصلی رجوع نمی کند. دیگر فراگیرندگان می توانند سؤال پرسند، مخالفت کنند، یادداشت بردارند یا استنطاق کنند. هر عضو به نوبت یک بخش جدید را ارائه می دهد. مدیر کارگاه آموزشی (معلم) به تمام تیم ها سر می زند و دانش آموزان را زیر نظر دارد.

آزمون: در این مرحله، در مورد کل موضوع آزمونی گرفته می شود. سؤال ها، تمام بخش ها، ارتباط و تعمیم های برخاسته از موضوع را دربر می گیرد. آزمون حاوی تعداد برابر سؤال از هر قسمت و چند سؤال درک مطلب عمومی مربوط به کل موضوع است.

نمره گذاری پاسخ های فردی: کلید سؤال ها در اختیار فراگیرندگان قرار می گیرد

۱- حائری زاده و دیگران (۱۳۸۱)، یادگیری از طریق همیاری، تهران: نشر نما، صص ۴۹-۴۱.

۲- فراگیرنده قبل از تدریس، با همتای خود که مسئول بخش مشترکی اند، دور هم جمع می شوند و برای رفع اشکالات خود و بهبود روش ارائه، تبادل نظر می کنند. برای صرفه جویی در وقت، فراگیرندگان می توانند از ابتدا در جمع همناهای خود بشینند و رفع اشکال کنند؛ آن گاه، به تیم خود برگردند.

و آن‌ها آموشان را نمره می‌دهند و نمرات فردی را محاسبه می‌کنند.

تفسیر نمرات: فراگیرندگان با استفاده از نمرات فردی می‌توانند میزان فهم خود را از موضوع ارزیابی کنند. همچنین نمرات فردی، نشانه‌ای از پیشرفت فرد و یادگیری است.

از فراگیرندگان پرسش‌هایی جهت جمع‌بندی مطالب و اطمینان از یادگیری و ارزش‌های نهایی سؤال می‌شود.

ارزیابی کارایی تدریس فراگیرندگان با توجه به جدول رسم شده، انجام می‌شود.

جدول ارزیابی کارایی تدریس فراگیرندگان

هر عضو تدریس‌کننده را از (غیر مؤثر = ۱ تا مؤثر = ۵) در هریک از موارد زیر نمره بدهید.						
موارد	نفر اول	نفر دوم	نفر سوم	نفر چهارم	نفر پنجم	نفر ششم
- آیا به واقعیت‌ها و اطلاعاتی که ارائه می‌داد، اطمینان داشت؟ - آیا نکات مهم را در مقایسه با جنبه‌های کم‌اهمیت‌تر اطلاعات مورد تأکید قرار می‌داد؟ - آیا نکات طبق یک روال منطقی و منظم ارائه شد؟ - آیا هنگامی که مورد سؤال قرار می‌گرفت، اعتماد به نفس داشت؟ - آیا جهت روشن کردن مفاهیم و کسب اطمینان از دقت فهم، سؤال می‌کرد؟						

در استفاده از روش تدریس اعضای تیم، لازم نیست معلم از فعالیت ورودی و عنوان پرسشی به عنوان فعالیت برای تدریس استفاده کند. به جای آن، معلم تدریس را با مقدمه‌ای توضیحی درباره‌ی

هدف درس که همان شناخت نشانه‌ها و ویژگی‌های متمایزکننده‌ی هویت‌های جمعی / ملی آغاز کرده و تدریس را به دانش‌آموزان واگذار می‌کند.

عناوین درس قبل از شروع کلاس توسط یکی از دانش‌آموزان روی تخته نوشته می‌شود. ارائه‌کنندگان تدریس، می‌توانند به منظور جلوگیری از اتلاف وقت، عناوین درس را با خط درشت و خوانا روی مقوا بنویسند و در زمان لازم روی تخته قرار دهند. همچنین تصاویر، اشکال و نمودارها و ... را با هماهنگی قبلی، چند درجه بزرگ‌تر تکثیر و هنگام تدریس روی تخته نصب و مطالب درس با استناد به آن‌ها توضیح داده می‌شود.

تدریس «باورها، ارزش‌ها و هنجارهای مشترک»: سرگروه، به عنوان اولین عضو تدریس‌کننده، عنوان «باورها، ارزش‌ها و هنجارهای مشترک» را تدریس می‌کند و به نقش این مقولات در تمایز بین گروه‌ها و جوامع اشاره می‌کند و در این راستا به مثال‌ها و مصادیق کتاب (تفاوت غذا خوردن یک فرد ژاپنی با آلمانی، مشروع یا غاصب بودن اسرائیل) اشاره می‌کند. همچنین شایسته است در هر مورد، مثال‌های خارج از کتاب توسط سرگروه (با نظارت مشارکت و هماهنگی قبلی اعضای گروه) عنوان شود. این مثال‌ها می‌تواند همراه با ارائه‌ی تصویر عنوان گردد.

سایر مثال‌ها: مقایسه‌ی پوشش زنان مسلمان با زنان غربی / اعتقاد به تناسخ ارواح

در میان هندوان / اعتقاد به نژادپرستی (آپارتاید) و برتری سفیدپوستان بر سیاهان.

سرگروه ۱، در پایان اظهارات خود، با اشاره به تیتربعدی (مکان)، از سرگروه ۲ می‌خواهد تدریس را ادامه دهد.

سایر اعضای گروه‌ها موظف‌اند تصاویر مربوط به تیتربعدی گروه خود را تهیه کنند و در زمان مقرر و به رؤیت دانش‌آموزان برسانند.

در ادامه، به مطالب و مصادیق سایر عناوین اشاره می‌شود.

نمونه‌ی تدریس «مکان»

– توجه به نقش مکان در تعامل نسبتاً پایدار اعضای گروه

– ارزش خاص مکان زندگی گروه برای اعضا

– احساس احترام به میهن و مقدس دانستن خاک وطن (ریختن خاک وطن بر

مزار متوفیان خارج از کشور)

– احساس وظیفه در دفاع از سرزمین در برابر هجوم بیگانگان به کشور (پذیرفتن

شهادت و ایثار جان)

– ارزش یافتن پدیده‌هایی که در مکان مشترک قرار دارند، مانند: البرز و دماوند برای ایرانی‌ها، رود نیل برای مصری‌ها، آبشار نیاگارا برای کانادایی‌ها و جنگل‌های آمازون برای برزیلی‌ها.

در ادامه، شعری که درباره‌ی دماوند سروده شده است، خوانده می‌شود و معلم با تحلیل مضامینی که برای توصیف دماوند به کار رفته است، نشان می‌دهد که چگونه دماوند که از نظر طبیعی تفاوتی با دیگر کوه‌ها و قله‌ها ندارد، برای شاعر ارزش ویژه یافته است؛ مثلاً با به کار بردن اصطلاح «دیو سپید»، «گنبد گیتی»، «تا چشم بشر نبیندت روی»، «چهر دلبنده» و نظایر آن.

نمونه‌ی تدریس «زبان»

- توجه به نقش زبان واحد در تعامل پایدار بین اعضای گروه
- نقش زبان در تمایز گروه‌ها از هم
- ارزشمندی زبان گروه برای اعضای آن.

نمونه‌ی تدریس «ادبیات»

- اشاره به شکل‌گیری گونه‌های مختلف گفتار و نوشتار در درون یک زبان
- ادبیات به عنوان شکل خاصی از گفتار و نوشتار
- نقش ادبیات در تمایز بین گروه‌های قومی و سرزمینی
- بیان مصادیق دیگری از ادبیات که گروه‌های قومی و ملی را از هم متمایز می‌کند؛ مانند: آثار هومر (برای یونانیان)، تاگور (برای هندی‌ها)، گارسیا مارکز (برای مکزیکی‌ها) و شکسپیر (برای انگلیسی‌ها).

نمونه‌ی تدریس ...؟

- توجه به هنرهای گوناگون به عنوان نوعی زبان (زبان نقاشی، زبان موسیقی)
- نقش هنر در انتقال احساس و درک خود به دیگران
- اهمیت هنر در تمایز گروه‌های سرزمینی و قومی

– بیان مصادیقی دیگر از انواع هنر که با آن، ملت‌ها از هم متمایز می‌شوند؛
مانند: هنر مجسمه‌سازی و صورتگری، معماری، قالی بافی، خطاطی و تذهیب.

از «مطالعه‌ی بیشتر» می‌توان به عنوان یک مصداق استفاده کرد که احساس و درک ایرانی در آن متبلور شده است.

۴– انتخاب عنوان فرعی: در ادامه‌ی تدریس این قسمت، معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد تا عنوان فرعی برای این قسمت انتخاب کنند.

برخی عناوین پیشنهادی دانش‌آموزان عبارت‌اند از:

۱– هنر و موسیقی

۲– آثار هنری

۳– نقش هنر در هویت ملی

۴– آثار ادبی

۵– آثار گذشتگان

۶– هنر و ادب

۷– زبان هنر

عنوان ۲ مناسب‌ترین عنوان تلقی می‌شود.

نمونه‌ی تدریس «تاریخ»

– معنای تاریخ

– بیان مصادیقی از تاریخ و تطبیق آن با برداشت ارائه شده و توضیح بیشتر تر

مفهوم تاریخ؛ مانند: تاریخ اسلام، تاریخ مسیحیت، تاریخ هند و تاریخ ایران.

– نقش تاریخ در تمایز گروه‌ها از یک‌دیگر.

نمونه‌ی تدریس «مفاخر و قهرمانان»

– بیان مصادیق بیشتر در این زمینه؛ مانند: شهید محمد ابراهیم همت، شهید

مصطفی چمران، شهید سیدمرتضی آوینی، لویی پاستور، ادیسون، میرزا کوچک خان،

آریوبرزن، نلسون ماندلا، تختی و ...

نمونه‌ی تدریس «میراث فرهنگی»

– بیان مصادیق برای «میراث فرهنگی»؛ مانند: تخت جمشید، تاج محل (در هند)، آکرو پلیس (یونان)، دیوار چین، برج ایفل، مجسمه‌ی آزادی (آمریکا)، منزل علامه جعفری، کتاب‌خانه‌ی پروفیسور حسابی و ...

– نقش «میراث فرهنگی» در نشان دادن هویت جمعی یک جامعه.

جمع‌بندی مباحث توسط معلم: با توجه به توضیحات گروه‌ها دریافتیم، آنچه موجب تمایز هویت جمعی، از جمله هویت ملی، از سایر هویت‌ها فراهم می‌شود، عبارت است از: باورها، ارزش‌ها و هنجارهای مشترک، مکان، زبان، ادبیات، آثار هنری، تاریخ، مفاخر و قهرمانان، و میراث فرهنگی. بعد از تدریس توسط اعضای تیم‌ها، دانش‌آموزان به مطالعه‌ی یادداشت‌های خود می‌پردازند و با اعضای تیم خود عناوین و مطالب درس را مرور کرده و در درون گروه خود رفع اشکال می‌کنند. معلم به گروه‌های مختلف سر می‌زند و فعالیت‌های ایشان را ملاحظه می‌کند. سپس دانش‌آموزان برای آزمون آماده می‌شوند.

نمونه‌ی پرسش‌های آزمون تدریس اعضای تیم

بخش الف – انتخاب گزینه‌ی مناسب

پرسش ۱: کدام گزینه بیانگر عامل «مکان» در تمایز هویت‌های جمعی است؟
(الف) برج ایفل، (ب) دیوار چین، (پ) رشته کوه‌های البرز و (ت) مجسمه‌ی آزادی (آمریکا)

پرسش ۲: کدام مورد بیانگر نقش «مفاخر و قهرمانان» در ایجاد تغییرات اساسی در جامعه است؟

(الف) دلیران تنگستان، (ب) آثار شکسپیر، (پ) منزل علامه جعفری و (ت) تابلوهای نقاشی استاد فرشچیان

بخش ب – نوشتن عبارت مناسب در جاهای خالی

پرسش ۳: کدام گزینه، نقش باورها، ارزش‌ها و هنجارهای مشترک را در جامعه‌ی ایران نشان می‌دهد؟

(الف) عید فطر، (ب) زیارت خانه‌ی خدا، (پ) عید نوروز و (ت) مقدس شمردن خاک وطن

پرسش ۴: در جاهای خالی، عبارتهای مناسب بنویسید.
 - اعضای گروه از طریق داشتن می توانند از مقاصد هم مطلع شوند و منظور خود را به دیگران بفهمانند.

- موسیقی بتهوون و قالی بافی ایران مجموعه‌ای از اند که هویت آلمانی و ایرانی با آن‌ها شناخته می‌شود.

بخش پ - تطبیق

پرسش ۵: کدام یک از عناوین ستون دوم با مصادیق ستون اول هماهنگی دارند؟ به وسیله‌ی خط به هم متصل کنید (۱ مورد اضافی است).

ستون اول	ستون دوم
آثار گوته	تاریخ
ادیسون	باورها، ارزش‌ها و هنجارهای مشترک
اعتقاد به نژاد پرستی (آپارتاید)	ادبیات
کتاب‌خانه‌ی آیت‌ا... مرعشی	زبان
جنگ‌های صلیبی	مکان
وطن	مفاخر و قهرمانان
	میراث فرهنگی

بخش ت - به پرسش‌های زیر پاسخ دهید.

پرسش ۶: به مجموعه‌ی آثاری که هر کدام به نحوی هویت جمعی یک جامعه را نشان می‌دهد، چه گفته می‌شود؟

پرسش ۷: افرادی که اقدامات آن‌ها موجب بروز تغییرات اساسی و سرنوشت‌ساز در جامعه می‌شود، با چه عنوانی معرفی می‌شوند؟

نمره‌گذاری پاسخ‌های فردی و تفسیر نمره‌ها: کلید سؤال‌ها در اختیار فراگیرندگان قرار می‌گیرد و آن‌ها آزمونشان را نمره می‌دهند و نمرات فردی را محاسبه می‌کنند. فراگیرندگان با استفاده از نمرات فردی می‌توانند میزان فهم خود را از موضوع ارزیابی کنند. هم‌چنین نمرات فردی نشانه‌ای از پیشرفت فرد و یادگیری است.

کلید آزمون تدریس اعضای تیم

نمره	کلید سؤال
۱	س ۱- رشته کوه‌های البرز
۱	س ۲- دلیران تنگستان
۱	س ۳- عید نوروز
۲	س ۴- زبان واحد و آثار هنری
۳	س ۵- آثار گوته - ادبیات / ادیسون - مفاخر و قهرمانان / اعتقاد به نژادپرستی (آپارتاید) - باورها، ارزش‌ها و ... / کتاب‌خانه‌ی آیت‌ا... مرعشی - میراث فرهنگی / جنگ‌های صلیبی - تاریخ / وطن - مکان
۱	س ۶ - میراث فرهنگی
۱	س ۷- مفاخر و قهرمانان

نمونه‌ی دوم: تدریس با روش «بحث گروهی»

در این روش، متن با اتکا به انجام گرفتن «فعالیت ورودی» تدریس می‌شود. بعد از توضیح اولیه و گروه‌بندی، از گروه‌ها خواسته می‌شود تا «فعالیت ورودی» را انجام دهند. در فعالیت ورودی، گروه‌ها، ملت ایران را با یک ملت دیگر مقایسه می‌کنند و نشان می‌دهند که با چه اموری می‌توان دو ملت را از هم متمایز کرد.

بعد از ارائه‌ی نتیجه‌ی بحث توسط سرگروه‌ها، مجدداً از آن‌ها خواسته می‌شود تا این امور تمایز بخش را که روی تخته سیاه نوشته می‌شود، طبقه‌بندی کرده و مشخص کنند که امور تمایز بخش در چه مقوله‌هایی قرار می‌گیرد. سپس نتیجه‌ی طبقه‌بندی توسط سرگروه‌ها ارائه و توسط معلم تصحیح و در نهایت توسط معلم، جمع‌بندی می‌شود.

در این روش، دو جزء «دماوند» و «برای مطالعه‌ی بیشتر» به تناسب بحث در کلاس مطالعه خواهد شد. برای «انتخاب عنوان فرعی»، معلم می‌تواند بعد از طبقه‌بندی و جمع‌بندی از دانش‌آموزان بخواهد تا با توجه به مقولاتی که ویژگی‌ها بر مبنای آن‌ها طبقه‌بندی شده است و محتوای ذیل عنوان پرسشی، مشخص کنند کدام یک از مقولات را می‌توان به جای عنوان پرسشی قرار داد.

در پایان نیز «فعالیت پایانی» به روش «بحث گروهی» انجام می‌شود.

نمونه‌ی انجام «فعالیت ورودی» و تدریس بر مبنای فعالیت: پاسخ

دانش‌آموزان به فعالیت ورودی در کلاسی با ۵ گروه در زیر ارائه می‌شود.

نمونه‌ی پاسخ دانش‌آموزان

شماره‌ی گروه	نمونه‌ی پاسخ گروه‌ها (ویژگی‌های ملت ایران)
گروه ۱	دارای تمدن باستانی نوع پوشش نظام جمهوری اسلامی هنرمند بودن (نقاشی، قالی‌بافی و ...) ادبیات غنی (شاهنامه، گلستان و ...)
گروه ۲	زبان فارسی شرقی بودن مهمان‌نواز بودن سرزمین پهناور با جاذبه‌های طبیعی (قله‌ی دماوند و غار علیصدر و ...) وجود لهجه‌ها و گویش‌های مختلف
گروه ۳	پرچم (سبز و سفید و سرخ) وابستگی عاطفی به خانواده افتخار به تاریخ گذشته‌ی خود پرورداری از هنرهای مختلف (خوشنویسی، تذهیب، معماری و ...) میراث فرهنگی
گروه ۴	مسلمان بودن علاقه‌مندی به خاک و سرزمین خود پذیرش اسلام افتخار به قهرمانان ملی (ستارخان، دلیران تنگستان و ...)
گروه ۵	افتخار به شخصیت‌های سیاسی و مذهبی (امام خمینی و ...) کمک به همدیگر در گرفتاری‌ها دارای منابع زیرزمینی غنی (نفت، گاز و ...) پایبند بودن به اعتقادات مذهبی آثار فرهنگی ارزشمند (موزه‌ها، مساجد و ...)

بعد از ارائه‌ی این ویژگی‌ها و نوشتن آن‌ها روی تخته سیاه، ابتدا پاسخ‌ها به صورت انتقادی بررسی می‌شود؛ برای مثال، در پاسخ‌ها به «هنرمند بودن (نقاشی، قالی‌بافی و ...)» اشاره شده است. در این مورد لازم است معلم توضیح دهد که نفس هنرمندی نیست که ملت‌ها و جوامع را از هم متمایز می‌کند بلکه نوع هنر آن‌هاست که تمایزبخش است. بلی، قالی‌بافی به عنوان هنری که متعلق به ایران است شناخته می‌شود؛ بنابراین، بهتر است نوع هنرها را به عنوان یک امر تمایزبخش بشناسیم. در مرحله‌ی بعد، از گروه‌ها خواسته می‌شود تا به طبقه‌بندی ویژگی‌ها بپردازند. یک نمونه از این طبقه‌بندی در زیر ارائه می‌شود.

جدول طبقه‌بندی ویژگی‌ها

مقوله	ویژگی‌های ملت ایران
زبان	زبان فارسی وجود لهجه‌ها و گویش‌های مختلف
باورها، ارزش‌ها و هنجارها	نوع پوشش مهمان‌نواز بودن وابستگی عاطفی به خانواده افتخار به تاریخ گذشته‌ی خود علاقه‌مندی به خاک و سرزمین خود مسلمان بودن پذیرش اسلام کمک به همدیگر در گرفتاری‌ها پایبند بودن به اعتقادات مذهبی
هنر	هنرمند بودن (نقاشی، قالی‌بافی و ...) برخوردار از هنرهای مختلف (خوشنویسی، تذهیب، معماری و ...)
نوع حکومت	نظام جمهوری اسلامی
ادبیات	ادبیات غنی (شاهنامه، گلستان و ...)
مکان	شرقی بودن سرزمین پهناور با جاذبه‌های طبیعی (دماوند، غار علیصدر و ...)

دارای منابع زیرزمینی غنی (نفت، گاز و ...)	
دارای تمدن باستانی میراث فرهنگی آثار فرهنگی ارزشمند (موزه‌ها، مساجد و ...)	میراث فرهنگی
پرچم (سبز، سفید و سرخ)	پرچم
افتخار به قهرمانان ملی (ستارخان، دلیران تنگستان و ...) افتخار به شخصیت‌های سیاسی و مذهبی (امام خمینی و ...)	قهرمانان و مفاخر

توجه: شرقی بودن را می‌توان در مقوله‌ی «باورها و ارزش‌ها» هم طبقه‌بندی کرد.

توضیحی درباره‌ی «عنوان پرسشی درس»

بهتر است در این درس، از عنوان پرسشی به عنوان یک فعالیت در ابتدای درس استفاده نشود؛ زیرا اگر از دانش‌آموزان خواسته شود تا به عنوان پرسشی پاسخ دهند – چنان که تجربه‌ی چند کلاس نشان داده است – آن‌ها ویژگی‌های ایرانی‌ها (مانند مهمان‌نواز، نجیب، خونگرم و ...) را ذکر می‌کنند. این پاسخ‌ها، پاسخ‌های درستی است اما ما را به هدف این درس نزدیک نمی‌کند؛ زیرا هدف درس، شناخت ابعادی است که هویت‌های جمعی به‌ویژه هویت‌های ملی یا به عبارت دیگر، دو ملت، با آن از هم متمایز می‌شوند؛ مانند: ارزش‌ها، سرزمین، زبان و نظایر آن. از سوی دیگر، چون پاسخ دانش‌آموزان غلط نیست می‌توان از آن‌ها خواست که در پایان تدریس، جواب‌های خود را با آن‌چه در کلاس آموخته‌اند، مقایسه کنند و به ارزیابی از خود و فراگیریشان پردازند؛ زیرا پاسخ دانش‌آموزان معمولاً ویژگی‌های اخلاقی، روانی و اعتقادی است که ایرانی‌ها خود را با آن می‌شناسند و در ابعادی مانند اعتقادات، ارزش‌ها و هنجارها یا ادبیات و هنر انعکاس می‌یابد؛ از این رو، استفاده از عنوان پرسشی به عنوان یک فعالیت، بیش از آن که به فراگیری مطالب درس کمک کند، موجب سردرگمی خواهد شد.

۶- فعالیت پایانی (تحقیق کنید)/ روش: پروژه

این فعالیت دو قسمت دارد. قسمت اول، تهیه‌ی فهرستی از ویژگی‌های تمایز بخشی است که در مقولات درس قابل طبقه‌بندی نیست. قسمت دوم، تعیین مصادیقی از ویژگی‌های متمایزکننده‌ی ملی در سطح استان‌هاست.

نمونه‌ی پاسخ دانش‌آموزان

قسمت اول (امور متمایزکننده‌ی دیگر)

– پرچم، آرم، سرود ملی

– معماری

– نوع حکومت.

قسمت دوم: در زیر، نمونه‌ای از پاسخ دانش‌آموزان در استان تهران ارائه شده است.

استان تهران	ملاک‌ها
رشته کوه البرز و قله‌ی دماوند میدان آزادی آرامگاه امام خمینی زیارتگاه حضرت عبدالعظیم	مکان
لغت‌نامه‌ی دهخدا آثار استاد جمال‌زاده آثار ملک‌الشعرای بهار	ادبیات
موسیقی (مکتب تهران) نقاشی‌های کمال‌الملک	آثار هنری
موزه‌ی ملک کتاب‌خانه‌ی ملی کاخ سعدآباد موزه‌ی هنرهای معاصر موزه‌ی فرش ایران	میراث فرهنگی
غلامرضا تختی پروفیسور حساسی	مفاخر و قهرمانان

ممکن است مواردی از آن چه در جدول آمده است را بتوان از جهات مختلف، متعلق به استان‌های دیگر دانست (مانند لغت‌نامه‌ی دهخدا) اما هدف از این فعالیت، فهرست کردن این ویژگی‌ها در محدوده‌ی استان است - که هم فعالیتی تحقیقی است و هم تعلق به هویت ملی را تقویت می‌کند؛ - زیرا با این فعالیت، دانش‌آموز احساس می‌کند که اجزاء هویت ملی در همه جای ایران حضور دارد و مردم استان او هم به اندازه‌ی استان‌های دیگر در آن سهیم‌اند.

ضمناً باید توجه داشت که لازم نیست برای همه‌ی مقولات فهرست شده نمونه پیدا کرد. چنان که در فهرست بالا هم جای بعضی از مقولات خالی است.

۷- مفاهیم کلیدی

هویت جمعی، هویت ملی، ادبیات، زبان، میراث فرهنگی، باورها، ارزش‌ها و هنجارهای مشترک، تاریخ، مکان، مفاخر و قهرمانان و آثار هنری.

مفهوم محوری، هویت جمعی یا هویت ملی است. بقیه‌ی مفاهیم، ویژگی‌های متمایزکننده‌ی این هویت است.

۸- خلاصه‌ی درس

هویت‌های ملی با ارزش‌ها، هنجارها و باورهای مشترک، مکان مشترک، زبان، ادبیات، آثار هنری، تاریخ، مفاخر و قهرمانان، میراث فرهنگی و... از یک‌دیگر متمایز می‌شوند؛ به همین دلیل، مردم یک کشور با تأکید بر این موارد، برای تمایز خود از دیگر گروه‌ها سود می‌جویند.

۹- پیشنهاد عناوین دیگر برای درس

نمونه‌ی پاسخ دانش‌آموزان

- ۱- هویت‌های ملی چگونه شناسایی می‌شوند؟
- ۲- هویت‌های ملی چگونه از هم متمایز می‌شوند؟
- ۳- ای ایرانی، تو کیستی؟
- ۴- با من از ایران بگو!

۵- اگر علم در ثریا باشد، مردانی از فارس بر آن دست یابند.

۶- ای ایران، ای مرز پرگهر/ ای خاکت سرچشمه‌ی هنر

۷- ایرانی است و غیرتش

نمونه‌ی پرسش‌های درس

پرسش: هر یک از موارد زیر بیانگر کدام یک از ملاک‌های تمایزبخش هویت‌های جمعی است؟

موارد	پاسخ	موارد	پاسخ
۱- رشته کوه البرز		۴- جنگ‌های صلیبی	
۲- مشروع یا غاصب دانستن اسرائیل		۵- مجسمه‌سازی و صورتگری در مسیحیت	
۳- آثار گوته		۶- آثار تخت جمشید	

پرسش: آیا استفاده از اصطلاح «هموطن» معیاری برای تمایز گروه‌هاست؟ چرا؟
پرسش: آموزش دروسی مانند اجتماعی، تاریخ و جغرافیای ایران، چه ضرورتی دارد؟ استدلال کنید.

پرسش: علت نامگذاری میدین و خیابان‌ها به نام قهرمانان و مفاخر ملی چیست؟
پرسش: چرا کشورها با ورود عناصر فرهنگی بیگانه مقابله می‌کنند؟ استدلال کنید.
پرسش: ضرب‌المثل‌هایی نظیر «هنر نزد ایرانیان است و بس» چه کاربردی دارند؟
پرسش: چرا بر روی کشته‌شدگان در جنگ، پرچم ملی همان کشور را می‌کشند؟
پرسش: چرا ایرانیان مقیم کشورهای خارجی، زبان فارسی را به کودکان خود می‌آموزند؟

پرسش: در فروردین ماه هر سال در کشورهای خارجی که ایرانیان زیادی در آن زندگی می‌کنند، خرید و فروش وسایل سفره‌ی هفت‌سین رونق خوبی دارد. آیا می‌دانید چرا؟ تحلیل کنید.

پرسش: چرا در بعضی از کشورها در روز تولد ادیسون یک دقیقه سکوت می‌کنند؟

پرسش: هویت ایرانی - اسلامی را با ذکر مثالی توضیح دهید.

ما به عنوان «ایرانی» خود را با چه روایتی می‌شناسیم؟

اهداف درس

- در پایان درس، انتظار می‌رود دانش‌آموز:
- موقعیت‌های مهم (دوره‌های تاریخی عمده) ایرانی را بشناسد.
- روایت‌های مختلف موجود درباره‌ی هویت ملی را بشناسد.
- با واکنش‌های مختلف ایرانی‌ها نسبت به موقعیت‌های جدید آشنا شود.
- نقش موقعیت‌های مهم را در شناخت ایرانی از خود درک کند.
- با اصطلاح گفت‌وگوی تمدن‌ها آشنا شود.
- رابطه‌ی گفت‌وگوی تمدن‌ها و شناخت خود را درک کند.
- توانایی ارزیابی روایت‌های مختلف موجود درباره‌ی ایرانی را بیابد.
- جهت معرفی ایران و ایرانی به دیگران، از راه‌های مختلف تلاش کند.
- توانایی ارتباط با سایر فرهنگ‌ها را، به‌منظور حضور مؤثر در سطح جهانی، پیدا کند.
- به استفاده از راه‌ها و وسایل گوناگون جهت معرفی بهتر ایران به دیگران گرایش پیدا کند.
- روحیه‌ی عدم پذیرش انفعال و سلطه‌پذیری در مقایسه با سایر هویت‌ها در او تقویت شود.

اجزاء درس

- ۱- عنوان پرسشی درس، ۲- فعالیت ورودی و متن ذیل آن، ۳- متن ذیل عنوان فرعی (ص ۴۱-۴۰)، ۴- انتخاب عنوان فرعی، ۵- فعالیت پایانی، ۶- مفاهیم کلیدی، ۷- خلاصه‌ی درس، ۸- پیشنهاد عناوین دیگر برای درس.

نمونه‌ی تدریس

- در ابتدا لازم است چند نکته از سوی معلم یادآوری شود و مورد تأکید قرار گیرد؛ از جمله:
- زمانی که از «ایرانی» سخن می‌گوییم، منظور هویت جمعی ایرانی است.

– هويت ایرانی در تعامل و مقایسه با دیگران (غیرایرانی) شکل می‌گیرد؛ بنابراین برای شناخت آن باید تعامل و برخورد ایرانی را با دیگران مورد بررسی قرار دهیم.

– این تعامل و مقایسه در موقعیت‌های مختلفی، انجام شده است. بعضی از این موقعیت‌ها اهمیت بیشتری از سایر موقعیت‌ها داشته‌اند؛ بنابراین در شکل دادن به هويت ایرانی تأثیر بیشتری داشته‌اند.

– اطلاع ما از موقعیت‌های مهم و تعامل و برخورد ایرانی‌ها با دیگران از طریق روایت‌هایی است که از گذشته و حال به ما رسیده است و می‌رسد؛ بنابراین، براساس روایتی که از تعامل و برخورد ایرانی‌ها با غیرایرانی‌ها داریم، ایرانی را می‌شناسیم. همچنین موقعیت‌های مهم را از طریق روایت‌ها می‌شناسیم.

– تاریخ یکی از این روایت‌هاست.

بعد از این توضیح، به انجام دادن فعالیت ورودی می‌پردازیم.

۲– فعالیت ورودی (نمونه بیاورید و ارزیابی کنید) و متن ذیل آن/ روش:

بحث گروهی

برای انجام دادن این فعالیت می‌توانید از اطلاعات عمومی دانش‌آموزان استفاده کنید یا این که از جلسه‌ی قبل اعلام کنید که دانش‌آموزان کتاب «تاریخ ایران و جهان» (سال دوم و سوم) را مرور کنند تا آمادگی ذهنی بیابند.

این فعالیت سه قسمت دارد. قسمت اول، تشخیص موقعیت‌های مهم است. این فعالیت ضمن این که مقدمه‌ای برای انجام دادن دو قسمت دیگر است، تمرینی برای شناخت موقعیت‌های مهم بوده که در درس‌های قبلی تدریس شده است. به همین دلیل، قبل از شروع بحث گروهی می‌توان از یکی از دانش‌آموزان خواست تا آن قسمت از درس ۱ را که رابطه‌ی «خود» و موقعیت‌های مهم در آن توضیح داده شده است، بازگو کند؛ «موقعیت‌های مهم آن‌هایی‌اند که امکان بیشتری برای فعلیت بخشیدن و نشان دادن خود فراهم می‌کنند.»

قسمت دوم، بیان نوع رابطه یا برخوردی است که ایرانی – دیگری باهم داشته‌اند و قسمت سوم، بیان نوع شناختی است که ایرانیان در هر دوره از خود پیدا کرده‌اند.

معلمان توجه داشته باشند که دانش‌آموزان باید موقعیت‌های مهمی را ذکر کنند که در آن ایرانی با «دیگری» مواجه شده باشد؛ زیرا ایرانی موقعیت‌های مهم زیادی دارد که در آن لزوماً با دیگری مواجه نشده است؛ برای مثال، ممکن است دانش‌آموزان به مرگ یک پادشاه یا انقراض یک سلسله اشاره کنند که در آن، شرایط زندگی در ایران تغییر یافته

است اما در آن مواجهه‌ای بین ایرانی و دیگران نبوده یا این مواجهه تغییری نیافته است.

نمونه‌ی پاسخ دانش‌آموزان

نمونه‌ی انجام شده‌ی فعالیت در ۴ گروه

گروه ۱

نوع شناخت به‌دست آمده (قسمت ۳)	نوع رابطه یا برخورد ایرانی – دیگری (قسمت ۲)	موقعیت‌های مهم مواجهه‌ی ایرانی و دیگران (قسمت ۱)
شکست خورده / مسلمان	جنگ / شکست / شناخت اسلام	ورود اسلام
شکست خورده / دارای فرهنگ و تمدن برتر	جنگ / شکست / قتل عام	حمله‌ی مغولان
ملتی انقلابی، مستقل و مقاوم در برابر بیگانه و قدرت‌های جهانی	جنگ / بیرون راندن متجاوز	جنگ عراق و ایران
ایران در برابر یونان و روم	جنگ / پیروزی و شکست‌های متوالی	جنگ‌های دوران باستان

گروه ۲

نوع شناخت به‌دست آمده (قسمت ۳)	نوع رابطه یا برخورد ایرانی – دیگری (قسمت ۲)	موقعیت‌های مهم مواجهه‌ی ایرانی و دیگران (قسمت ۱)
احساس بی‌پناهی، ناتوانی / مقاوم	ویرانی شهرها و آبادی‌ها / ظلم و تجاوز و کشتار مغول‌ها / مبارزه در برابر حکام مغول	حمله‌ی مغول‌ها
احساس فروتری / آزادی از قیود اشرافیت	جنگ / جزیه دادن / ازبین رفتن حکومت خودکامه	ورود اسلام به ایران
احساس تنهایی در جهان / مقاومت در برابر قدرتمندان جهانی	دفاع از خود / مقاومت	هشت سال دفاع مقدس

گروه ۳

نوع شناخت به دست آمده (قسمت ۳)	نوع رابطه یا برخورد ایرانی - دیگری (قسمت ۲)	موقعیت های مهم مواجهه های ایرانی و دیگران (قسمت ۱)
احساس فروتری / شناخت ضعف های خود در برابر دیگران	شکست	برخورد با روسیه در دوره ی قاجار / ورود انگلیسی ها به بنادر جنوبی ایران
احساس شکست / تحت سلطه قرار گرفتن / مقاومت	جنگ / مقاومت	شکست ایرانیان از اسکندر
	پیروزی	لشگرکشی نادر به هند

گروه ۴

نوع شناخت به دست آمده (قسمت ۳)	نوع رابطه یا برخورد ایرانی - دیگری (قسمت ۲)	موقعیت های مهم مواجهه های ایرانی و دیگران (قسمت ۱)
احساس تحقیرشدگی توسط دیگران / بیدار شدن روحیه ی مقاومت	مقاومت در برابر برتری طلبی عربی	برخورد ابو مسلم خراسانی با حکومت اموی
شناخت خود به عنوان مدیرانی بزرگ	همکاری در اداره ی امور مملکتی	ایرانیان در حکومت عباسی
احساس برابر بودن در برابر تحت سلطه بودن قبلی / ایرانی در برابر عرب	رقابت / نفوذ در حکومت عباسی / جنگ	تشکیل حکومت آل بویه در برابر حکومت عباسی

ممکن است پاسخ دانش آموزان به شکلی که ارائه شده است، یعنی خلاصه و مختصر، نباشد بلکه به صورت تفصیلی و با بیان جزئیات یک موقعیت مهم همراه باشد.

از نظر تحلیلی، بیان تفصیلی بهتر از بیان مختصر است. به همین جهت، توصیه می‌شود اگر دانش‌آموزان به صورتی خلاصه و مجمل به سؤالات پاسخ دادند، معلم با طرح سؤال، آن‌ها را وادار سازد تا تفصیلی‌تر موضوع را بیان کنند؛ برای مثال، در موقعیت «تشکیل حکومت آل بویه در برابر حکومت عباسی» می‌توان سؤال کرد که درباره‌ی نوع رابطه‌ای که از آن به عنوان «رقابت» یاد شده است، توضیح دهند و مشخص کنند کدام واقعیت‌های تاریخی و شواهد چنین رابطه‌ای را نشان می‌دهد.

نتیجه‌گیری معلم: شما موقعیت‌های مهم متفاوت را بیان کردید. مورخان هم زمانی که تاریخ را تدوین می‌کنند، براساس فهم خود از تاریخ بعضی موقعیت‌ها را مهم‌تر از بقیه می‌دانند و بر مبنای آن، تاریخ را دوره‌بندی می‌کنند؛ از این رو می‌توان گفت در هر تاریخی، دوره‌بندی نشانه‌ی اهمیتی است که به بعضی از موقعیت‌ها داده‌اند. در کتب تاریخ ایران، معمولاً یک دوره‌بندی سه‌گانه وجود دارد که اکثر قریب به اتفاق مورخان بر آن تأکید دارند (باستان، اسلامی و جدید). این دوره‌بندی سه‌گانه نسبی است اما می‌توان گفت عام‌ترین دوره‌بندی تاریخ ایران به حساب می‌آید. این دوره‌بندی مبنای تدریس دروس تاریخ در دبیرستان و دانشگاه است. افراد هم بر مبنای همین سه دوره یا بخش‌هایی از آن متخصص تاریخ می‌شوند. کتب تاریخ در کتابخانه هم بر همین مبنا طبقه‌بندی می‌شوند.

از این رو، می‌توان همین دوره‌بندی را مبنا قرار داد و براساس آن به سؤالاتی که در فعالیت آمده است، پاسخ داد.

برای این منظور، از کتاب «تاریخ ایران و جهان» استفاده می‌کنیم. در این کتاب، حداقل سه نوع روایت درباره‌ی هر دوره داریم: (۱) نقشه؛ قلمرو ایران را در دوره‌های مختلف در برابر دیگران نشان می‌دهد. (۲) تصویری از آثار هر دوره (۳) متن درس؛ وقایع و سرگذشت‌ها را روایت می‌کند. با توجه به این سه نوع روایت (نقشه، تصویر و نوشتار)، هر گروه به این سؤالات پاسخ دهد:

– در هر دوره، «دیگران» ایرانی چه اقوام و جوامعی بوده‌اند؟

– ایرانی‌ها از «دیگران» چه تصویری داشته‌اند؟ خود را با چه ویژگی‌هایی

می‌شناخته‌اند؟

توصیه می‌شود برای تسهیل کار در این زمینه، نقشه‌ها مبنا قرار گیرد؛ در آن‌ها به راحتی ایران و «دیگران» آن، از هم باز شناخته می‌شوند. سپس در متن نوشتارها به دنبال ویژگی‌ها و صفاتی باشند که برای ایرانی و آن «دیگران» ذکر شده است؛ مثلاً در نقشه‌ی مربوط به دوره‌ی اشکانی که در درس «اشکانیان» (تاریخ ایران و جهان ۱) آمده است، در برابر قلمرو اشکانی، نام‌های «روم»، «کوشانی‌ها»، «هیندوش» و «دهه‌ها» آمده است. براین اساس می‌توان گفت، اشکانی‌ها خود را در برابر این جوامع و اقوام تعریف می‌کرده‌اند.

در نوشتار، از تقابل و جنگ اشکانیان با روم و دفاع از استقلال ایران در برابر روم صحبت می‌شود و در آن از ایرانی‌ها با صفات «شجاعت»، «رشادت» و «درایت» صحبت می‌شود. در مورد کوشانی‌ها نیز به این مطلب اشاره شده است که در شرق ایران ساکن بوده‌اند و ذهن دولتمردان اشکانی را به خود مشغول داشته و دارای آیین بودایی بوده‌اند. درباره‌ی دیگر همسایگان ایران مطلبی ارائه نشده است.

از همین مطلب می‌توان به این نکته پی‌برد که روم دیگری‌ای بوده که با ایران رقابت می‌کرده است و ایرانی عمدتاً در تقابل با آن خود را تعریف می‌کرده است. درحالی که کوشان‌ها را قوم یا جامعه‌ای فرودست‌تر از خود می‌پنداشته که فقط برای ایرانی‌ها مزاحمت ایجاد می‌کرده‌اند.

بر مبنای بقیه‌ی نوشتار که در خصوص «دین و اخلاق» و «خط و زبان» است، نیز می‌توان به این ویژگی‌ها اشاره کرد: مهرپرستی در برابر مسیحیت رومی‌ها و آیین بودایی کوشان‌ها و تعدد اقوام و زبان ایرانی‌ها.

۳- تدریس متن ذیل عنوان فرعی (۴۱-۴۰)/ روش: پرسش و پاسخ و پروژه

برای تدریس این قسمت می‌توان از مطالب سال قبل در بخش هویت - «چگونگی شکل‌گیری هویت» و مفاهیم «دیگری‌نوعی»، «غرب‌زدگی» و «از خود باختگی» استفاده کرد؛ برای مثال، معلم با ذکر توضیحاتی در مورد مواجهه‌ی ایران با غرب - به‌ویژه کشورهای اروپایی - در دوره‌ی قاجار و شناخت دوگانه از خود به عنوان یک کشور متمدن در گذشته و یک کشور ضعیف از لحاظ قدرت و ثروت در مقایسه با غرب در دوره‌ی جدید، بحث را به واکنش ایرانی‌ها در برابر غرب با توجه به این شناخت می‌کشاند و سپس با استفاده از مطالب سال گذشته به طرح پرسش‌های متوالی برای رسیدن به پاسخ‌های مورد نظر می‌پردازد.

پرسش: در سال گذشته با مفهوم «دیگری نوعی» آشنا شدید و همچنین دانستید که گاهی یک ملت یا قوم به دلیل برتری‌ها و جاذبه‌هایی که دارد می‌تواند «دیگری نوعی» یک ملت یا بخشی از آحاد یک ملت باشد. آیا در مورد مواجهه‌ی ایران با غرب نیز این حالت ایجاد شده است؟

— بله، بخشی از مردم و روشنفکران ما، غربی‌ها و اروپایی‌ها را دیگری نوعی و الگوی خود در نظر گرفتند و در جهت همانندسازی با آن‌ها اقدام کردند.

—
—
—
—

پرسش: آیا می‌توانید نمونه‌هایی از این افراد را نام ببرید؟

پرسش: به نظر شما، نقطه‌ی مقابل این حرکت هم وجود داشت؟ یعنی، آیا کسانی بودند که با این کار مخالف باشند؟

— بله کسانی بودند که معتقد بودند میراث گذشته‌ی ما بسیار غنی است و ما باید بر آن‌ها تأکید کنیم و نباید به همانندسازی با غرب پردازیم.

—
—
—

پرسش: می‌توانید نمونه‌هایی از این افراد را نام ببرید؟

—
—
—

پرسش: فکر می‌کنید ادعا و سخن کدام یک از این دو گروه درست بود؟

—
—
—

پاسخ درست: سخن هیچ یک از دو گروه به طور کامل درست نیست؛ زیرا نمی‌توان آن‌چه را غربی‌ها به آن دست یافته‌اند، به ویژه ارزش‌هایی چون آزادی، مردم‌سالاری، ارزشمند دانستن علم، احترام به حقوق یک‌دیگر و ... را، اموری منفی تلقی کرد. چنان‌که نمی‌توان بعضی از ارزش‌ها، باورها و هنجارهای خود را درست تلقی کرد.

پرسش: در سال گذشته، شما برخورد ژاپن را در برابر غرب خواندید. این برخورد و رابطه را جزء کدام دسته از واکنش‌هایی که بررسی کردیم می‌توان قرار داد؟

– هیچ‌کدام از دو رابطه؛ چون ژاپن نه کامل غربی و در مقابل دیگری نوعی غرب دچار خودشیفتگی و از خودبیگانگی شد و نه کامل رابطه‌ی خود را با سایر کشورهای قدرتمند و غرب قطع کرد بلکه راهی میانه را انتخاب کرد؛ یعنی، فناوری آن‌ها را اخذ کرد اما بر سنت‌های گذشته و وجوه تمایز بخش هویتی خود (یعنی زبان، خط، ارزش‌ها و باورها و ...) تأکید کرد.

–

–

پرسش: به نظر شما در ایران نیز چنین جریانی به وجود آمد؟

– بله، حتماً ایرانیانی هم بوده‌اند که به این راه اعتقاد داشتند. خود ما نیز فکر می‌کنیم که این راه، بهتر و عاقلانه‌تر از دو راه قبلی است.

پرسش: بلی، در ایران نیز این جریان به وجود آمد. آیا می‌دانید این جریان با چه عنوانی شناخته می‌شود و صاحب‌نظران آن چه کسانی‌اند؟ برای پاسخ به این سؤال، تحقیق کنید و نتیجه‌ی آن را در جلسه‌ی بعد در کلاس گزارش دهید.

پرسش: با وجود رسانه‌های جدید و گسترش آن‌ها از جمله اینترنت، فکر می‌کنید چه کارهایی می‌توانیم در جهت معرفی «ایرانی» به دیگران انجام دهیم؟

–

–

–

پرسش: گفت‌وگوی تمدن‌ها موضوعی است که در سال‌های اخیر از سوی ایران مطرح شده بود. این موضوع به چه مطلبی اشاره دارد و در راستای تعریف «ایرانی» در برابر «دیگران»، چه نقشی

دارد؟ برای پاسخ به این سؤال هم تحقیق کنید و نتیجه‌ی آن را در جلسه‌ی بعد در کلاس گزارش دهید.

معلم برای دو موضوعی که برای تحقیق مشخص کرده، افراد یا گروه‌هایی را تعیین می‌کند تا آن‌ها با تهیه‌ی مطلب، در ابتدای جلسه‌ی بعد گزارشی را ارائه کنند.

۴- انتخاب عنوان فرعی / روش: بارش مغزی

بعد از تدریس متن، اکنون از دانش‌آموزان خواسته می‌شود تا به اقتضای محتوای این قسمت، عنوانی را پیشنهاد کنند.

نمونه‌ی پاسخ دانش‌آموزان

- ۱- گفت وگویی تمدن‌ها
- ۲- ما و دیگران در دوره‌ی جدید
- ۳- واکنش ایرانی‌ها به شرایط جدید ایران در جهان
- ۴- واکنش ایرانی‌ها در برابر غرب
- ۵- بازگشت به خویشتن و انقلاب اسلامی
- ۶- غرب زدگی و بومی‌گرایی

عنوان ۱ نارسا و اشتباه تلقی می‌شود.

۵- فعالیت پایانی (تحقیق کنید)/ روش: پروژه

این فعالیت چهار قسمت دارد. برای انجام دادن آن، ابتدا دانش‌آموزان گروه‌بندی شده سپس هر گروه عهده‌دار انجام دادن یکی از قسمت‌ها می‌شود. پس از جمع‌آوری اطلاعات و تهیه‌ی گزارش، پاسخ توسط نماینده‌ی گروه در کلاس ارائه می‌شود.

نمونه‌ی پاسخ دانش‌آموزان

- قسمت الف (۱): داشتن سهم بیش‌تر از قدرت و ثروت جهانی
- شناخت محدودیت‌ها و امکانات خود

- توجه به شرایط سایر کشورها و رابطه‌ی ما با آن‌ها
- برنامه‌ریزی درست با توجه به منابع خود
- تلاش برای دست‌یابی به دانش و فناوری مورد نیاز
- تلاش برای استفاده از سایر منابع به جز نفت (خروج از اقتصاد متکی به نفت)
- استفاده‌ی درست از ذخایر ارزی و افزایش سرمایه‌گذاری‌های ضروری برای رشد اقتصاد کشور

- توجه به زیرساخت‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری مناسب در این جهت
 - تلاش برای حفظ نیروهای متخصص کشور و استفاده‌ی مفید از تخصص آن‌ها
 - برنامه‌ریزی دقیق برای افزایش روحیه‌ی نظم و قانون‌مداری
 - برنامه‌ریزی برای ایجاد روحیه‌ی کارآفرینی در ملت
 - رعایت نظم، قانون‌مداری و مسئولیت‌پذیری
 - تلاش در جهت انجام دادن کارها و وظایف به صورت منظم و دقیق
- قسمت الف (۲): کمک دانش‌آموزان به افزایش سهم ایران از قدرت و

ثروت

- تقویت روحیه‌ی کارآفرینی در خود
 - شناخت امکانات و محدودیت‌های خود
 - استفاده‌ی مفید و بهینه از امکانات موجود
 - داشتن پشتکار
 - با جدیت درس خواندن
- قسمت ب (۱): راه‌های شرکت دانش‌آموزان در گفت‌وگوی تمدن‌ها
- استفاده از اینترنت و تماس با ملیت‌های دیگر، پیدا کردن نقاط مشترک و همچنین شناساندن فرهنگ، تمدن، مفاخر و میراث فرهنگی خود به آن‌ها (شخصیت‌های فرهنگی، علمی، سیاسی، ادبی، تاریخی، هنر، زبان، تاریخ و ...)
 - شرکت در همایش‌های بین‌المللی
 - شرکت در المپیادهای بین‌المللی
- قسمت ب (۲): تلاش برای معرفی ایران به دیگران
- برقراری ارتباط با ملل دیگر و معرفی ویژگی‌های مثبت و ارزش‌های ایرانیان

به آن‌ها

– کسب مقام در مسابقات بین‌المللی (علمی، ورزشی، هنری و ...)
– ارائه‌ی ایده‌های خلاقانه و ابتکارات و اختراعات

۶- مفاهیم کلیدی

دوره‌بندی تاریخ، دوره‌ی باستان، دوره‌ی اسلامی، دوره‌ی جدید، انواع واکنش به موقعیت جدید، بازگشت به خویش (احیاگری)، گفت‌وگوی تمدن‌ها

۷- خلاصه‌ی درس

تاریخ ایران یکی از روایت‌هایی است که از طریق آن، هویت جمعی «ایرانی» شناخته می‌شود. بنابه یک روایت که مورد توافق اکثر قریب به اتفاق مورخان است، تاریخ ایران به سه دوره‌ی باستان، اسلامی و جدید تقسیم می‌شود. در دوره‌ی باستانی، ایرانی خود را در برابر یونان و رم به عنوان یکی از چند قدرت و تمدن جهانی تعریف می‌کند. در دوره‌ی اسلامی، ایران بخشی از جهان اسلام می‌شود و خود را به عنوان یکی از سازندگان تمدن اسلامی می‌شناسد. در دوره‌ی جدید، ایران خود را به عنوان یک ملت در برابر ملل دیگر تعریف می‌کند؛ در حالی که به ضعف خود در برابر اروپایی‌ها واقف است. در این موقعیت جدید، ایرانی، سه واکنش نسبت به اروپا و غرب نشان می‌دهد: نادیده گرفتن غرب، باختن خود در برابر غرب و بازگشت به خویشتن که انقلاب اسلامی را می‌توان بازتاب این واکنش اخیر دانست. چنان که گفت‌وگوی تمدن‌ها را می‌توان بازتاب دیگری از آن دانست.

۸- پیشنهاد عناوین دیگر برای درس

نمونه‌ی پاسخ دانش‌آموزان

- ۱- ایرانی در گذر تاریخ
- ۲- از حماسه‌ی آرش در مرز جیحون تا حماسه‌ای دیگر در کرخه و کارون
- ۳- روایت‌های متفاوت از زندگی ایرانی و هویت‌های متفاوت
- ۴- هرکسی از ظن خود شد یار من
- ۵- هر که نیاموخت ز تاریخ بند/ باز نسنجیده بیفتد به بند

عنوان ۴ و ۵ غیرمرتبط و اشتباه است.

نمونه‌ی پرسش‌های درس

پرسش: با ورود اسلام به ایران (دوره‌ی اسلامی)، ایرانی‌ها با چه ویژگی‌هایی به دیگران معرفی شده‌اند، چه چیزهایی پدید آورده و در صحنه‌ی جهانی چگونه به خود فعلیت بخشیده‌اند؟

پرسش: موارد زیر به کدام دوره از موقعیت‌های ایرانی اشاره دارد؟

– دینی شدن عید نوروز

– داریوش و فرمان او در بیستون

– نقش اندیشمندان ایرانی در بسط تمدن اسلامی

– برخورد ایران با سایر کشورها در دوره‌ی قاجار

پرسش: انواع واکنش ایرانی‌ها را نسبت به موقعیت جدید بنویسید.

پرسش: چه ضرورتی جهت شرکت دانشمندان، محققان، هنرمندان، ورزشکاران

ایرانی در همایش‌ها، جشنواره‌ها و مسابقات بین‌المللی علمی، هنری، ورزشی و ... وجود دارد؟

پرسش: چرا رضاشاه کشف حجاب را در ایران اجباری کرد؟ برخورد مردم با

این اقدام چگونه بود؟ تحلیل کنید.

«ایران» را چه قدر دوست داریم و در برابر آن احساس مسئولیت می‌کنیم؟

اهداف درس

- در پایان درس، انتظار می‌رود دانش‌آموز:
 - مفاهیم تعلق و تعهد را درک کند.
 - علت تفاوت میزان تعلق به یک ویژگی در افراد مختلف را بشناسد.
 - تعهدات خود نسبت به ایران را به عنوان یک ایرانی بشناسد.
 - با احساس مسئولیت در قبال ایرانی بودن خود، تلاش کند.
 - توانایی انجام دادن یک تحقیق ساده (تکمیل پرسش‌نامه، محاسبه‌ی آماری، تحلیل داده‌ها و استدلال کردن) را پیدا کند.
 - احساس تعلق و تعهد نسبت به هویت ملی در او تقویت شود.
 - نسبت به ایرانی بودن احساس سربلندی و افتخار کند.
 - ویژگی‌های یک ایرانی نمونه در او تقویت شود.
 - حس همبستگی ملی در عین توجه به تنوعات فرهنگی در او تقویت شود.

اجزاء درس

- ۱- عنوان پرسشی درس، ۲- فعالیت ورودی و متن ذیل آن، ۳- فعالیت میانی و متن ذیل آن، ۴- متن ذیل عنوان فرعی (ص ۴۹-۴۷)، ۵- انتخاب عنوان فرعی، ۶- فعالیت پایانی، ۷- مفاهیم کلیدی، ۸- خلاصه‌ی درس، ۹- پیشنهاد عناوین دیگر برای درس.

نمونه‌ی تدریس

۲- فعالیت ورودی (بررسی و ارزیابی کنید) و متن ذیل آن / روش: پرسش و پاسخ
فعالیت دو قسمت دارد. قسمت اول، پرکردن پرسش‌نامه و محاسبه‌ی نسبت پاسخ‌ها در کلاس است که نوعی تحقیق محسوب می‌شود. قسمت دوم، تحلیل نتیجه‌ی تحقیق است و بررسی این مطلب که چرا پاسخ‌ها متفاوت‌اند. در قسمت اول، دانش‌آموزان در مقام پاسخگویند و در قسمت دوم، در مقام محقق‌ی که می‌خواهد تفاوت پاسخ دانش‌آموزان را تحلیل کند، قرار دارند. به همین جهت باید از این اشتباه پرهیز کرد که دانش‌آموزان در این قسمت، دلیل انتخاب خود را (از ۴ گزینه) بیان کنند.

قسمت اول فعالیت: بعد از این که دانش‌آموزان به پرسش‌نامه‌ی شماره‌ی ۱ جواب دادند، پاسخ آن‌ها به شکل زیر استخراج و روی تخته نوشته می‌شود. این کار با کمک دانش‌آموزان انجام می‌شود.

نمونه‌ای از پاسخ‌ها در کلاسی با تعداد ۴۰ نفر در جدول آمده است.

جدول فراوانی پاسخ به سؤال پرسش‌نامه‌ی شماره‌ی ۱
(اگر مطلع شوید که به اتباع ایرانی ...)

گزینه‌ی پاسخ‌ها	تعداد (فراوانی)	درصد
خیلی زیاد	۱۶	۴۰
زیاد	۸	۲۰
کم	۱۲	۳۰
خیلی کم	۴	۱۰
جمع	۴۰	۱۰۰

قسمت دوم فعالیت: در این قسمت، در گام اول معلم می‌تواند دانش‌آموزان را آزاد بگذارد تا نظریات خود را بیان کنند اما از آن‌ها بخواهد تا برای نظر خود استدلال کنند. در ضمن، معلم باید بین پاسخ‌هایی که به صورت «دوری» ارائه می‌شود و اصلاً پاسخ محسوب نمی‌شود و آن‌هایی که پاسخ محسوب می‌شوند، تمایز بگذارد. همچنین معلم می‌تواند استدلال‌ها را با پرسش و پاسخ به سمتی هدایت کند تا به مفهومی که ذیل این فعالیت ارائه شده است (مفهوم تعلق، دل بستگی و ...) برسد.

نمونه‌ی پاسخ دانش‌آموزان

– چون بعضی از ایرانی بودن خود احساس خوبی ندارند و آرزو می‌کنند که کاش در کشور دیگری متولد می‌شدند، اگر به ایرانی توهین شود ناراحت نمی‌شوند. در مقابل، آن‌هایی که احساس خوبی به ایرانی بودن خود دارند، از توهین به ایرانی ناراحت می‌شوند.

– افرادی که به ارزش‌های اسلامی و ایرانی مقید و معتقدند، از توهین به ایرانی ناراحت می‌شوند؛ زیرا توهین به ایرانی را توهین به ارزش‌های جامعه می‌دانند. توهین به ارزش‌ها هم موجب ناراحتی افراد می‌شود.

– افرادی که ایران را دوست دارند، از توهین به ایرانی ناراحت می‌شوند؛ زیرا توهین به ایرانی را توهین به ایران تلقی می‌کنند.

– کسانی که به ایرانی بودن خود افتخار می‌کنند، از توهین به ایران و ایرانی‌ها ناراحت می‌شوند.

– برای کسانی که ایرانی بودن مهم است، توهین به ایرانی آن‌ها را ناراحت می‌کند اما برای آن‌هایی که ایرانی بودن اهمیتی ندارد، از توهین به ایرانی ناراحت نمی‌شوند.

– کسانی که عرق ملی دارند، از توهین به ایرانی ناراحت می‌شوند.

ادامه‌ی استدلال توسط معلم: منظور از عرق ملی چیست؟

–
–
–

نتیجه‌گیری معلم و جهت دادن به بحث: در پاسخ‌های ارائه شده، علت ناراحتی، احساس خوب داشتن (نداشتن) نسبت به ایران و ایرانی، عدم اعتقاد و مقید بودن به ارزش‌های جامعه، دوست داشتن و نداشتن ایران، افتخار و عدم افتخار به ایران و ایرانی و داشتن عرق ملی ذکر شده است. اگر خواهیم در این پاسخ‌ها یک وجه مشترک پیدا کنیم، آن وجه مشترک چیست؟

– نوعی احساس

–
–

نتیجه‌گیری معلم (توضیح درباره‌ی مفهوم تعلق و فضای مفهومی آن): از آنچه شما به عنوان احساس، علاقه، دوست داشتن، عرق‌ملی و ... از آن یاد کردید، می‌توان با مفهوم «تعلق» بیان کرد. توضیح معلم درباره‌ی معنای لغوی تعلق و توضیح مفهوم، بیان وجوه مختلف آن بر مبنای عبارتهای دانش‌آموزان:

– تعلق به معنای دوست داشتن است.

– چیزی که به آن تعلق داریم برای ما اهمیت دارد.

– به چیزی که تعلق داریم، احساس خوبی نسبت به آن داریم.

نمونه‌ی پاسخ دوری

– چون توهین به ایرانی توهین به ملیت و کشور و افراد است.

– همان‌طور که از سربلندی و افتخار ایرانی‌ها سربلند و مفتخرم، از توهین به

آن‌ها متأثر می‌شوم.

در صورتی که دانش‌آموزان نتوانند پاسخ درستی به این سؤال بدهند، معلم می‌تواند با استفاده از روش «پرسش و پاسخ»، آن‌ها را به پاسخ درست هدایت کند. برای مثال، می‌تواند از این پرسش آغاز کند: برای پاسخ به سؤال طرح شده، خوب است به این سؤال جواب دهیم که «چرا ما از توهین به خودمان ناراحت می‌شویم؟».

–

–

–

۳- فعالیت میانی (نتیجه‌گیری کنید) و متن ذیل آن/ روش: پرسش و پاسخ

این فعالیت نیز مانند فعالیت ورودی، دو قسمت دارد: ۱- تکمیل پرسش‌نامه توسط دانش‌آموزان به عنوان «پاسخ‌گو» و محاسبه‌ی نتیجه‌ی آن در کلاس و ۲- نتیجه‌گیری از تحقیق به عنوان «محقق».

قسمت اول فعالیت: بعد از این که دانش‌آموزان به پرسش‌نامه‌ی شماره‌ی ۲ جواب دادند، پاسخ آن‌ها به شکل زیر استخراج و روی تخته نوشته می‌شود. این کار با کمک دانش‌آموزان انجام می‌شود.

نمونه‌ای از پاسخ‌ها در کلاسی با تعداد ۴۰ نفر در جدول آمده است.

جدول فراوانی پاسخ به سؤال پرسش‌نامه‌ی شماره‌ی ۲
(برای آبادانی و سربلندی ایران ...)

درصد	تعداد (فراوانی)	گزینه‌ی پاسخ‌ها
۴۰	۱۶	به قیمت فداکردن آسایش زندگی‌ام
۲۰	۸	به اندازه‌ای که آسایش زندگی‌ام از بین نرود
۴۰	۱۶	تاجایی که به آسایش زندگی‌ام کمک کند
۱۰۰	۴۰	جمع

قسمت دوم فعالیت (نتیجه‌گیری از تحقیق)

نمونه‌ی پاسخ دانش‌آموزان

– افراد همان‌طور که در تعلق به ایران باهم تفاوت دارند، در این که حاضر باشند برای ایران کاری بکنند، باهم تفاوت دارند.

– میزان فداکاری افراد برای ایران باهم تفاوت دارد.

– افراد بر سر دو راهی انتخاب «آسایش زندگی خود» یا «آبادانی و سربلندی ایران» باهم تفاوت دارند. بعضی سربلندی ایران را بر آسایش خود ترجیح می‌دهند و بعضی برعکس. در کلاس ما، نسبت این دو گروه یکی است.

...

نتیجه‌گیری معلم: خوب معلوم است که افراد فقط در تعلق به ایران باهم تفاوت ندارند بلکه در این که کاری برای ایران انجام دهند، برای ایران فداکاری کنند و آبادانی ایران را بر آسایش خود ترجیح دهند، نیز باهم تفاوت دارند. حال اگر بخواهیم، مطالبی را که گفتید ذیل یک مفهوم بیاوریم، بهتر است از چه مفهومی استفاده کنیم؟

اگر نتیجه‌گیری‌های دیگری هم داشتند که از نظر شما قابل استنتاج از فعالیت بود، آن‌ها را هم باید فهرست کرد.

— وفاداری

—

—

معلم: مطالبی را که گفتید، می‌توانیم ذیل مفهوم تعهد هم بیاوریم. در این مرحله، معلم درباره‌ی معنای لغوی و اصطلاحی مفهوم «تعهد» و نسبت آن با اخلاق توضیح می‌دهد. سپس می‌تواند پرسش و پاسخ را برای تعمیق یادگیری، ادامه دهد. پرسش: با توجه به تعریفی که از تعهد و تعلق ارائه شد، تفاوت بین تعهد و تعلق چیست؟

—

—

—

پاسخ درست: تعلق احساس فرد را نسبت به یک ویژگی نشان می‌دهد؛ در حالی که تعهد به احساس وظیفه‌ای که انسان نسبت به آن ویژگی دارد، اشاره دارد.

پرسش: چه رابطه‌ای بین تعلق و تعهد وجود دارد؟

—

—

پاسخ درست: معمولاً تصور ما بر این است که تعلق مقدمه‌ای برای تعهد است. به این معنا که باید ابتدا به چیزی علاقه‌مند شویم و وقتی تعلق ما قوی شد، آن وقت حاضریم که برای آن کاری انجام دهیم. بدون این که مطلب را رد کنیم، می‌توانیم از وضعیت‌هایی یاد کنیم که فرد، به رغم این که نسبت به یک ویژگی احساس خوشی ندارد و حتی از آن نفرت دارد، نسبت به آن احساس وظیفه می‌کند، مانند کسی که از ایرانی بودن خود خرسند نیست اما احساس می‌کند که وظیفه دارد برای آن کاری انجام دهد. متقابلاً، ممکن است فردی نسبت به ایران احساس تعلق زیادی داشته باشد اما در برابر آن برای خود تعهدی احساس نکند؛ بنابراین، نمی‌توان گفت هرکس تعلق بیش‌تری

دارد، لزوماً تعهد بیش‌تری دارد و بالعکس.

۴- تدریس متن ذیل عنوان فرعی (ص ۴۹-۴۷)/ روش: پرسش و پاسخ

این قسمت را می‌توان بر مبنای فعالیت ورودی و پرسش و پاسخ‌هایی که در ادامه‌ی آن فعالیت تدوین می‌شود، تدریس کرد.

هدف درس در این قسمت، پاسخ دادن به این سؤال است که «چرا افراد در تعلق به یک ویژگی باهم تفاوت دارند؟». این مطلب را می‌توان به این شکل هم مطرح کرد که هدف تدریس در این قسمت، یافتن علت یا عللی است که موجب می‌شود فردی به یک ویژگی تعلق داشته یا نداشته باشد.

به همین جهت می‌توان از دانش‌آموزان خواست تا بر مبنای پاسخ به این سؤال که «چه قدر به هویت ایرانی خود تعلق دارند؟»، به سؤال این قسمت که چرا تعلق آن‌ها کم یا زیاد است، پاسخ دهند. آن‌هایی که تعلق خود را کم می‌دانند، دلیل تعلق کم را بیان کنند و آن‌هایی که تعلق زیاد دارند، دلیل تعلق زیاد خود را ذکر کنند. پاسخ‌ها را در جدولی مشابه جدول زیر می‌توان فهرست کرد. سپس وجوه مشترک پاسخ‌ها را با مجموعه پرسش‌هایی که بر مبنای پاسخ دانش‌آموزان تدوین می‌شود، مشخص کرد.

دلیلی که در نهایت باید به آن استناد کرد، احساس ارزشمندی و اهمیت یا احساس بی‌ارزشی و کم‌اهمیتی است.

نمونه‌ی پاسخ دانش‌آموزان به چرایی میزان تعلق آن‌ها به هویت ایرانی

دلایل دانش‌آموزانی که نسبت به «ایرانی بودن» خود تعلق کمی دارند	دلایل دانش‌آموزانی که نسبت به «ایرانی بودن» خود تعلق زیاد دارند
چون احساس می‌کنم ایرانی‌ها در جهان مردمی عقب مانده‌اند	چون هنر نزد ایرانیان است و بس
فکر می‌کنم ایرانی‌ها در نزد کشورهای پیشرفته شأن و مقامی ندارند	چون ایرانی‌ها را ملتی صلح‌جو و صلح‌طلب می‌دانم
چون فکر می‌کنم ایرانی در جهان کاره‌ای نیست.	چون ایرانی‌ها را جزء باهوش‌ترین مردم جهان می‌دانم
چون ایران را کشوری وابسته می‌دانم	چون ایران یکی از تمدن‌های کهن جهان است
...	...